

היום נלמד בעזרת ה':

## מנחות דף פד

**אמר ליה יעקב מינאה לרבא:** הרי 'חיה בכלל בהמה' לגבי סימני כשרות (כפי שלמדנו לעיל, שהתורה כתבה את סמני הכשרות [מעלה גרה ומפרס פרסה] רק בבהמה ולא בחיה, אבל מכיון שחיה בכלל בהמה אנו לומדים את הסימנים גם לחיה). והנה, בסוגיא שם לעיל למדנו גם ש'בהמה בכלל חיה'. ואם כן אמנם מצות כיסוי הדם נאמרה רק בחיה (ועוף), אבל מכיון ש'בהמה בכלל חיה' גם בדם בהמה תהיה מצות כיסוי!

**אמר ליה:** על דברין אמר הפסוק "רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכונו כמים" ללמד שכמו שמים לא צריכים כיסוי, כך גם דם אינו צריך כיסוי. והיינו בדם בהמה (כי דם חיה ועוף צריך כיסוי).

**קושיא:** אלא מעתה יטבילו בו: אם דם נקרא 'מים', הוא יוכל לשמש כמקוה טהרה ויוכלו לטבול בדם! תירוץ: **אמר קרא "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור":** מלשון "אך" (= רק) לומדים שדוקא הדברים הללו מטהרים ולא דבר אחר.

**קושיא:** ואימא הני מילי למעוטי שאר משקין דלא איקרו מים, אבל דם דאיברי מים הכי נמי: אולי הפסוק בא למעט רק שאר משקים משום שהם לא נקראו בשם 'מים', אבל דם שהפסוק קרא לו 'מים' כן יטהר. תירוץ: **תרי מיעוטי כתיבי, "מעין מים" ו"בור מים":** מיעוט אחד לשאר משקין, ומיעוט אחד לדם.

**קושיא:** אימא אידי ואידי למעוטי שאר משקין, חד למעוטי זוחלין וחד למעוטי מכונסין: אולי שני המיעוטים באים למעט רק שאר משקין, אבל דם לא התמעט.

הצורך לשני מיעוטים בשאר משקין. אחד נצרך למעט 'זוחלין' = אם יש רוב שיעור של מקוה מים כשרים (21 סאה מתוך 40), אפשר להוסיף לו מים שאובין (19 סאה) על ידי המשכה של מים זוחלים. דהיינו עושים גומא ליד המקוה, ועושים חריץ שיוריד את המים מהגומא אל המקוה, ואז שופכים לתוך הגומא מים שאובין והם

זוחלים לתוך המקוה. הפסוק בא למעט שאי אפשר להכשיר את המקוה בשאר משקין זוחלים, אלא רק במים.

והמיעוט השני נצרך למעט מים מכונסים = שאם יש שאר משקים מכונסים במקום אחד, אינם מטהרים כמקוה.

תירוץ: תלתא מיעוטי כתיבי "מעין מים, ו"בור מים", "מקוה מים": שני מיעוטים לשאר משקין, והמיעוט השלישי לדם.

\*

**ת"ר. אשר יצוד:** נאמר "וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְךָ אֲשֶׁר יִצֹד צִיד חֵיהָ אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפָךְ אֶת דָּמֹו וְכִסְהוּ בְּעֶפֶר". מהמילים "אשר יצוד" אנו לומדים שחייב בכיסוי הדם, רק במקרה שצד את החיות והעופות. אבל אם שחט סוג כזה של חיות ועופות שלא צריך לצוד אותן, כגון אווזין ותרנגולים, מניין שחייב לכסות את דמם? על כך תלמוד לומר "ציד" ללמד שחייב בכיסוי בכל אופן. אך אם כן קשה מדוע נאמר "אשר יצוד" שמשמע שהאדם צד אותם? והתשובה - לימדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר תמיד, כדי שלא יהיה עני, אלא יתנהג כאילו הוא צריך לעשות 'הזמנה' כלומר כאילו הוא צריך לעשות הכנה על ידי צידה בשביל לאכול בשר.

\*

**ת"ר. כי ירחיב:** נאמר "כִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ, וְאַמְרֶתְךָ אֲכָלָה בָּשָׂר, כִּי תֵאָוֶה נִפְשֶׁךָ לֵאכֹל בָּשָׂר, בְּכָל אֹת נִפְשֶׁךָ תֹאכַל בָּשָׂר" במילים "כי ירחיב ה' אליך את גבולך" מלמדת אותנו התורה דרך ארץ, שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון.

**יכול יקח אדם מן השוק:** אולי יקנה אדם בשר בשוק ויאכל? על כך תלמוד לומר בפסוק הבא "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ" אם יש לך בהמה בעדר תשחוט, אבל אם אין לך אל תקנה בחנות. אם כן אולי ישחוט אדם את כל הבקר שיש לו כדי לאכול? וכן אולי ישחוט את כל הצאן שיש לו כדי לאכול? על כך תלמוד לומר "מבקרך" ולא כל בקר, "מצאנך" ולא כל צאנך.

**מכאן אמר רבי אלעזר בן עזריה:** מהפסוק הזה לומדים שאדם צריך לאכול לפי הכסף שיש לו. מי שיש לו רק מנה (= מאה זוז) - יקח לפסו' (= 'לאילפס' שלו) כלומר לבשל בסיר לארוחה ליטרא של ירקות. ומי שיש לו עשרה מנה - יקח לפסו ליטרא של דגים. ומי שיש לו חמשים מנה - יקח לפסו ליטרא בשר. ומי שיש לו מאה מנה - יכינו לו קדרה של בשר בכל יום.

**שאלה:** ואינך אימת? משמע שרק הוא אוכל ארוחה חמה בכל יום ולא שאר האנשים בדרגות הפחותות ממנו (כגון מי שאוכל ירקות או דגים). ואם כן מתי האנשים הללו אוכלים את ארוחתם הנ"ל? תשובה: **מערב שנת לערב שנת.**

**אמר רב צריכין אנו לחוש לדברי זקן:** אנו צריכים לחשוש לדבריו של רבי אלעזר בן עזריה ולאכול מזונות פשוטים.

**אמר רבי יוחנן:** 'אבא' כלומר רב ('אבא' הוא תואר כבוד) היה ממשפחה של אנשים בריאים ולכן הוא יכל לאכול רק מאכלים פשוטים. אבל אנחנו שאנו לא בריאים כמותו, מי שיש לו פרוטה בתוך כיסו יריץ אותה לחנווני כדי לקנות בשר, כדי שלא יסגף את עצמו בעינויים ויצטרך לבריות.

**אמר רב נחמן:** אנחנו שאנחנו חיים כבר בדור אחר, העולם התקלקל ואנו לא בריאים כמו האנשים בדור של רבי יוחנן, ולכן אפילו אם אין לנו כסף אנו צריכים לקחת הלוואה כדי לאכול בשר.

**נכשים ללבושך:** הגמרא דורשת את הפסוק במשלי "כְּבָשִׁים לְלִבּוֹשְׁךָ, וּמַחִיר שָׂדֶה עֵתוּדִים. וְדִי חֶלֶב עֲזִים לְלַחֲמְךָ לֶלֶחֶם בֵּיתְךָ, וְחִיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ." "נכשים ללבושך" = קנה לך צאן ויהיה לך צמר בשביל ללבוש בגדים. "ומחיר שדה עתודים" = לעולם ימכור אדם שדה ויקנה צאן, ואל ימכור אדם צאן ויקנה שדה. כי מהצאן יהיה לו חלב למאכל וצמר לבגדים. "ודי חלב עזים" = דיו לאדם שיאכל חלב גדיים וטלאים שבתוך ביתו, ואל ישחוט את העיזים בשביל לאכול את בשרם. "ללחמך ללחם ביתך" = הלחם שלך קודם ללחם ביתך. "וחיים לנערותיך" = תן חיים לנערותיך, כלומר תלמד את בני ביתך דרכי חיים שיסתפקו במזונות פשוטים, ואל תרגיל אותם לבשר ויין.

אמר רבי יוחנן - הרוצה שיתעשר יעסוק בבהמה דקה. אמר רב חסדא - מאי דכתיב "וְעִשְׂתָּרֶת צֹאנֶךָ"? שמעשרות את בעליהן.

\*

ואמר רבי יוחנן, כסא דחרשין ולא כסא דפושריין: עדיף לשתות כוס של מכשפות ולא כוס של מים פושרים, לפי שהם רעים לגוף. וזה רק אם המים נמצאים בתוך כלי מתכות, אבל בכלי חרס אין חשש. וגם בכלי מתכות זה רק אם לא השליך לתוכם שרשי עשבים ותבלין, אבל אם השליך לתוכם שרשי עשבים ותבלין אין חשש. וגם אם לא השליך לתוכם שרשי עשבים ותבלין זה רק אם לא הרתיח את המים, אבל אם הרתיח את המים אין חשש.

\*

ואמר ר' יוחנן, מי שהניח לו אביו מעות ורוצה לאבדן: כלומר מי שיש לו כסף שהוא לא טרח להשיג אותו, ולא אכפת לו לאבד אותו, יעשה כך ויאבד את כספו: ילבש כלי פשתן שהם יקרים, וישתמש בכלי זכוכית, וישכור פועלים ואל ישב עמהן.

הגמ' מבארת:

"ילבוש כלי פשתן", הכוונה לפשתן רומי שהוא יקר. "וישתמש בכלי זכוכית" הכוונה לזכוכית לבנה. "וישכור פועלים ואל ישב עמהן" הכוונה שישכור פועלים וימסור להם את השוורים שלו לחרוש בהם, והם יכחישו את השוורים ויפצעו אותם ביערות ובכרמים, והוא לא ירוויח כלום ממלאכתם כי לא אכפת להם מהמלאכה כיון שאינו נמצא עימהם.

ומכאן אנו לומדים שהעושה כך מאבד את ממונו, ועל האדם להיזהר מדברים אלה.

\*

דרש רב עזירא, זימנין (= לפעמים) אמר לה משמיה דרבי אמי, וזימנין אמר לה משמיה דרבי אסי: נאמר בתהילים "טוב איש חונן ומלווה וכלכל דבריו במשפט", כלומר טוב איש חונן דלים ומלווה להם, וטוב המכלכל דבריו במשפט, לפי היכולת

הוא עומד על צרכיו ולא הולך בכל תאות ליבו. ומכאן שלעולם יאכל אדם וישתה פחות מהיכולת שלו, וילבש ויתכסה כפי היכולת שלו כדי שלא יתבייש, ויכבד את אשתו ובניו יותר מהיכולת שלו, לפי שאשתו ובניו תלויים בו, והוא תלוי בקב"ה.

\*

**דרש רב עינא אפתחא דבי ריש גלותא:** השוחט בשבת לחולה שיש בו סכנה, חייב לכסות את הדם, שכיון שניתנה רשות לשבת להידחות אצל שחיטה זו, הרי היא נדחית לכל מצותה של שחיטה זו, וזה כולל את מצות כיסוי הדם.

**אמר להו רבה, אשתומא קאמר! לישמטו לאמוריה מיניה!** הוא אומר דבר תמוה! יחתכו את לשונו שאמרה דברים כאלה! [רש"י מביא גרסה נוספת - **אי דשמא קאמר לישמטו לאמוריה:** אם הוא אמר זאת בשמו, ישמטו את האמורא מלפניו כדי לביישו. ומבאר המהר"ם, שבזמנם היו דורשים לעם ע"י מתורגמן שהיה שומע את דברי החכם ומשמיע אותם לעם, ואמר להם רבה שישלקו את המתורגמן מלפניו כדי לביישו].

**דתניא:** שהרי למדנו בברייתא - ר' יוסי אומר, כיון אין שוחטים אותו ביו"ט, ואם שחטו אין מכסים את דמו. ולומדים זאת מקל וחומר, ומה מילה שוודאה דוחה שבת (= שתינוק שהגיע יום השמיני ללידתו מלים אותו אפילו בשבת) אין ספיקה דוחה יו"ט (= שאם יש ספק מתי הוא נולד אין מילתו דוחה יו"ט, שמא אין זה יום השמיני ללידתו), כסוי הדם שאין וודאו דוחה שבת (= יבואר בגמ' לקמן) כל שכן שאין ספיקו דוחה יו"ט, ולכן לא מכסים את דמו של כיו (= שהוא ספק האם חייב בכיסוי) ביום טוב.

### הברייתא ממשיכה:

**אמרו לו** חכמים לרבי יוסי - תקיעת שופר בראש השנה מחוץ למקדש תוכיח שאין וודאה דוחה שבת וספיקה דוחה יו"ט. כלומר שאם ראש השנה חל בשבת היו תוקעים רק במקדש ולא בשאר המקומות, נמצא שאין תקיעת שופר וודאית דוחה את השבת מחוץ למקדש, ובכל זאת ספיקה דוחה יום טוב, שהרי טומטום ואנדרוגינוס חייבים בתקיעת שופר בראש השנה למרות שיש ספק האם הם איש או אשה, ואשה פטורה מתקיעת שופר.

**השיב רבי אלעזר הקפר בריבי** (= 'בריבי' הוא כינוי לאדם גדול) **תשובה** לדחות את הקל וחומר של רבי יוסי - מה למילה שכן אינה נוהגת בלילי ימים טובים, שהרי מלים רק ביום, תאמר בכסוי שנוהג גם בלילי ימים טובים, שהרי אם שחט בליל יו"ט חייב בכיסוי הדם, וא"כ אי אפשר להוכיח ממילה שאין ספיקה דוחה יו"ט למצות כיסוי הדם שלא יהיה ספיקה דוחה יו"ט, שהרי מצות כסוי הדם יותר חמורה ממצות מילה, שהיא נוהגת גם בלילי יו"ט לעומת מילה שלא נוהגת בלילי יו"ט.

**אמר רבי אבא**, הקל וחומר של רבי יוסי זהו אחד מהדברים שרבי חייא היה אומר שלא היתה לו שום תשובה עליהם, והשיב רבי אלעזר הקפר בריבי תשובה. ומה שחכמים פרכו את הקל וחומר של רבי יוסי, זו אינה פירכה לדעת רבי אבא, וכפי שיבואר להלן.

**עד כאן הברייתא. כעת מבאר רבה את ההוכחה מהברייתא:**

**קתני מיהת:** הברייתא הנ"ל אמרה 'כסוי שאין ודאו דוחה שבת', לכאורה כוונת הברייתא לשוחט חיה ועוף לחולה בשבת, ולמרות ששבת ניתנה להידחות עבור השחיטה לחולה, בכל זאת אין כיסוי הדם שלה דוחה את השבת, וזה שלא כדברי רב עזירא!

**קושיא על רבה:** **ודלמא דעבר ושחט:** אולי הברייתא מדברת במקרה שעבר ושחט בשבת עבור בריא, ולכן לא יכסה, אבל השוחט לחולה שניתנה שבת להידחות מותר לכסות.

**תירוצ:** **דומיא דמילה, מה מילה ברשות אף כסוי נמי ברשות:** בהכרח שהברייתא עוסקת בחולה שמותר לשוחט לו בשבת, כיון שהברייתא למדה את דין כיסוי הדם בקל וחומר ממילה, וא"כ כשם שמילה היא ברשות כך כיסוי הדם ברשות, וזה כששחט לחולה בשבת שמותר לו לשוחט, וקשה על רב עזירא.